

א. ב. יהושע / התעוררות*

ואיך זה מתחיל? בריח של שוק. כן בריח של שוק. כבר כמה זמן אני אומרת, מה את מריחה? מה זה? ואז אני מבינה. ריח השוק הישן בעיר העתיקה. ריח ערבים, ריח עגבניות, בצל ירוק וחצילים קטנים. ריח בשר נצלה מהבהב באש וריח סלים, ריח קש טרי ובטנים קלויים. וגם ריח גשם. ואחרי הריחות יש גם קולות, קטנים, עמומים, אבל אני מתוך הבור הייתי הולכת ונחלצת אוחזת בשמלת החורף של סבתא, סבתא ודוצ'ה, עטופה ברדיד שחור, זקופה וגבוהה, מסתובבת לאט בסימטאות החשוכות, מנקשת במקל גדול, פניה לבנים וערפל שט בין הקמרונות, ואני קופצת משלולית מסתכלת מלמטה בעיני הערבים המכורבלים בעבאיות החומות. ועל הכנסיות, המסגדים ובתי הכנסת מונח צמר לבן, שכבת שלג, ואני רוצה להראות לסבתא, אבל היא לא שמה לב, פניה חיוורים מאוד, מחפשת כל הזמן משהו, הסל שלה עדיין ריק, אבל היא לא נעצרת. אני מושכת במקל שלה, רוצה לעצור אותה ליד חנות ממתקים, אבל היא דוחפת אותי, ממשיכה ללכת, עוברת מסימטה לסימטה, חולפת ליד הכותל המערבי כמו שהיה מקודם, ישן, נמוך, הבתים סוגרים עליו, עולה לרובע היהודי במדרגות עקומות וגבוהות. אם כן, אנחנו לפני מלחמת השחרור. אני מאוד מתפלאה, כי אפילו שהייתי ילדה קטנה כבר היה לי שכל של זקנה. עדיין לא נחרב הכל. אבל סבתא לא מתייחסת אלי כלל, כאילו במקרה נדבקתי לשמלתה. מפעם לפעם היא ניגשת אל אחד הדוכנים למשש איזו עגבניה קטנה, להריח חציל סגלגל, רוטנת בערבית משהו עם המוכרים שצוחקים. שואלת, אבל לא קונה שום דבר. פתאום אני מבינה, לא ירק היא מחפשת אלא בן אדם. ערבי? יהודי? ארמני? ואז התחלתי לבכות, מעייפות, מקור, מהערפל. צמאה מאוד, אבל סבתא לא שומעת ואם שומעת לא איכפת לה, כאילו אני הולכת עם מתה. נמאסתי עליה בבכי שלי. והפעמונים מתחילים לצלצל וגשם יורד, ברד כזה כאילו היו יריות, ואנשים מתחילים לרוץ, וגם סבתא ממהרת, מנופפת במקל כדי להבקיע דרך, מכה על ראשי הערבים שמתרוצצים לפניה וקוראים קריאות, ותוך כדי המהומה היא הולכת ומשתמטת ממני, כבר אינני יכולה לתפוס בשמלתה ההולכת ומתרחקת, באמצע הסימטה שכבר לא היתה סימטה

* מונולוג של זקנה בת 92, מתוך הרומאן "המאהבים", המורכב ממונולוגים של חמש דמויות.

אלא מסדרון של בית. ואני עדיין מיבבת, בלי קול, לא עוד בכי של ילדה
אלא בכי חנוק של זקנה, חרש חרש, מתמוגגת בדמעות. אבל לא הייתי
אומללה, להיפרך, כאילו עונג כזה, דרך הבכי אני נחלצת ממה שהו שמזמן
כבר הייתי צריכה להיפרד ממנו, כאילו הולך העולם סביב ונעשה קל
יותר. ואז פתחתי את העינים, רואה את החלון ליד המיטה פתוח קצת,
ולילה שחור וגשם נופל בחוץ, גשם כבד אבל שקט מאוד, כאילו לא מגיע
לאדמה אלא נשאר תלוי. וקר היה. אבל הערפל נעלם, בזאת מיד הבחנתי.
הערפל שכל הזמן היה מכסה את הכל — נעלם.

קמתי ממיטתי ושתיתי כוס מים.

עדיין בוכה —

ואחר כך סיפרו שיום וחצי בכיתי בלי הפסקה ואנשים סביבי דאגו
מאוד, לא הבינו מה קורה לי. אחזו בידי, ליטפו אותי, לא הבינו. כך זה
התחיל, כך שבה אלי ההכרה, מה הכרה? יותר. האור עצמו. יותר אור
ממה שחשבתי עד עתה שהוא האור. עדיין הכרה בלי ידיעות, הכרה
מוארת כזו. נבקעה לאט, נפתחה. ובצהרים של היום השני הפסקתי לבכות
כאילו מנגנון הבכי נשבר. וכשהביאה האחות את ארוחת הצהרים אני כבר
ידעתי מה שהם לא ידעו עדיין. חזרתי. אני פה, אני כבר יכולה לזכור את
הכל. הכל מוכן. חסר רק השם שלי. רק את השם שלי צריך מישו להזכיר
לי ואת השאר אני תיכף אמצא. חייכתי אל האחות והיא חייכה בחזרה,
קצת נבהלת, קצת מופתעת שאני כבר מחייכת ולא בוכה. אמרתי לה;
מה שמך ילדתי? והיא ענתה: איריס. ומה שמי? שאלתי. שמך?... היא
התבלבלה לגמרי, חשבה שאני משגעת אותה. שמך?... והיא התקרבה אל
המיטה, מחפשת למטה בין הסורגים איזו פתקה, מציצה בה ואומרת לי
בלחש כמתביישת. כתוב כאן, ארדיטי.

ורק זה היה חסר לי לשמוע את השם והראש נפתח לי. הפתקה היתה
תלויה כל הזמן על המיטה ואני, טיפשה שכמוני, לא ראיתי. עכשיו ידעתי
מי אני ונוכרתי גם באחרים. בבת אחת הבנתי הכל. סחרחורת אחזה בי
מכל הידיעות שחזרו אלי. אמא, אבא, שאול וגבריאלי, מדינת ישראל,
גולדה, הביתה, המפרץ, ניכסון ו"ידיעות אחרונות", החיפושיות וגב' גולד-
ברג השכנה, המורים הקטנה שלי ובת הדודה מרגלית... הכל הכל התחיל
לשטוף אותי במהירות, רק דבר אחד לא ידעתי, מהו המקום הנחמד הזה
שבו אני שוכבת, החדרים הלבנים, הגינה והעצים היפים בחוץ, ומי הנערות
החמודות שמסתובבות סביבי. הרי אינני מתה, וזה לא העולם הבא.

ירדתי מהר מן המיטה ושאלתי על הבגדים שלי ומלמדת קטנה הלכה
והביאה אותם. ושתי בנות בחלוקים נכנסו לחדר וכשראו אותי מתלבשת
במהירות כמעט רצו לצעוק. הפחדתי אותן. הן הבינו שמהו קרה לי.
אחר כך תיארו את השינוי — האור חזר לעינים. כל המבט שלי השתנה.

וכמה הייתי מאושרת. הנה, חירות ושמחה, הייתי מתלבשת ושרה, וכל דבר סביבי היה מעניין נורא. שמות הזקנות שהציגו את עצמן, "מעריב" ישן שהיה מונח על אחד השולחנות. רציתי לטרוף אותו. מיד התחלתי לקרוא, כי אני ידועה בציבור כקוראת עיתונים נלהבת. וכבר ראיתי; יש דברים מעניינים מאוד, שהיתויות גדולות וחדשות.

הראש היה מתבלבל —

והשמועה על התעוררותי כבר פשטה במהירות. אל החדר באו המנהלת והמזכירה, מאוד נרגשות, הובילו אותי מיד אל חדר ההנהלה. קראו לרופא שהתחיל לבדוק אותי, והן צחקו ואני צחקתי. זהו, התעוררתי, אמרתי, עכשיו תספרו לי את הכל.

והן סיפרו, סיפור מפחיד. איך הביאו אותי אליהם לפני כמעט שנה, בלי הכרה, כבר התיאשו ממני לגמרי. ואולי עשרה חודשים אני כמו צמח כזה, לא מכירה אף אחד, לא מזהה אפילו את עצמי. מדברת כמו תינוקת, רק שטויות, הזיות, לא מתקשר לשום עניין.

והיתה שם מונחת על השולחן חפיסת סיגריות ונוכרתי שהייתי גם מעשנת וגם נהנית מזה הנאה גדולה וביקשתי רשות לקחת אחת וכך הייתי יושבת מולם בכורסה ומעשנת סיגריה אחר סיגריה. ממש תחיית המתים. שומעת את כל הסיפורים על עצמי ועל המדינה בערבוביה שלמה. ראשית כל המלחמה, לא ידעתי שהיתה עוד מלחמה ואיך הפתיעו אותנו הארורים כיום כיפור בלי בושה. והן היו נהנות לספר לי על המלחמה, אחת היתה מפסיקה את השניה וגם הרופא היה מוסיף משלו. מתארים את כל הצרות, דברים איומים וגם על הממשלה שבגדה. מי היה מאמין שכל זה קרה כשאני שוכבת מטומטמת במיטה. ואני מעשנת סיגריה אחר סיגריה ואוספת עוד סיפורים, עוד צרות, עוד מתים. לא שבעה, וריח עשן הסיגריות מתערב בריח התותחים. והשמועה שקמתי לתחיה כבר עושה לה כנפיים. אחיות, פועלות ניקיון, פקידים מציצים מבעד לדלת כדי להסתכל בי, מחייכים אלי בנעימות וחלק אף מציגים את עצמם, לוחצים את ידי כאילו היו מכרים ותיקים. אנשים שהכירו אותי כל הזמן ואני לא ידעתי עליהם דבר. אנשים חביבים ומסורים. ואני בינתיים שואבת עוד פרטים, אפילו שהן כבר מתחילות להתעייף ממני. עכשיו אני מתחילה לחקור לגבי המחירים, בכמה עלו המחירים. כמה, למשל, עולה עכשיו רוטל עגבניות ובכמה אפשר לקבל חצילים טובים. כלומר, מה עשתה המלחמה בשוק.

וכך עוברים יומיים של שמחה והתעוררות. אני מדביקה את כל העולם בעליצות של הלידה השניה שלי. מסתובבת בין המחלקות השונות, קושרת היכרויות חדשות עם זקנים וזקנות, רופאים ואחיות. שואלת שאלות ומקבלת תשובות. כל הזמן מפטפטת יותר ויותר כאילו צריכה למלא שק שהתרוקן. ובלילות גם הייתי מסתובבת, משוחחת עם השומרים והאחיות

של משמרת לילה, לא הייתי ישנה כמעט, רק מנמנמת קלות ומיד מתעוררת כי פחדתי שוב לאבד את ההכרה.

הרופאים היו נחפים בי, אבל מחייכים —

וכבר צריך לחשוב על שיבה הביתה —

ואז הוציאו את התיק שלי ובהיסוס ובזהירות התחילו לספר לי עליו.

הנכד שלך — גבריאלי. לא ידעתי שהוא שב פתאום לארץ. חודש לאחר

שהביאו אותי לפה כבר הופיע. הו, האלוהים, בשביל מה?

דעתי חלשה כששמעתי על בואו. כנראה החזרתני עד מאוד, כי מיד

הביאו לי ולריאן להרגיע אותי, רצו אפילו להשכיב אותי.

גבריאלי חזר! כבר עשר שנים הוא מסתובב בעולם ולא רוצה לחזור,

ופתאום הוא שב. רק אני מאבדת את ההכרה והוא כבר פה. מביא אפילו

רופא מפורסם, מומחה למאבדי הכרה, לבדוק אותי, כדי לדעת כנראה מתי

אגוע לגמרי. מביא גם עורך-דין להתרשם ממני. עושים קונסיליום ליד

מיטתי.

מתעניין בירושה, אם כן, הנכד הזה.

עכשיו אני משתגעת. הפרטים לא ברורים, כאילו כולם איבדו את

ההכרה, הכל מבולבל. בהתחלה היה מופיע כאן יום יום, יושב ליד מיטתי

ומנסה בכוח לדובב אותי, מחכה לביקור הרופאים, מציץ במסמכים

הרפואיים והולך. אחר-כך בא לעיתים רחוקות ולביקורים קצרים, אפילו

לא ניגש למיטה אלא הולך ישר למשרד, מוציא בעצמו את הכרטיס,

מסתכל בזעף ונעלם. אבל מאז המלחמה לא נראה כלל, נעלם. נבהל

וברח.

לעומת זאת התחילו לטלפן כדי לדעת אם חל במצב שינוי, ופעם אחת

הופיע כאן לאחר המלחמה איש אחד, מבוגר, עם זקן גדול, כולם זכרו

את הזקן (אבל מי זה? מי זה?), אמר שהוא קרוב שלי, דיבר בהיסוס, עמד

ליד מיטתי והסתכל בי ארוכות, התעניין אם גבריאלי הופיע כאן. יותר

משאיכפת היה לו עליי מחפש היה אחרי גבריאלי.

סיפור של בלשים —

יעשו מזה עוד סרט —

פתאום אני עצובה. לא עוד האושר של ההתעוררות מן הימים

הראשונים, אלא מצוקה ודיכאון. העיתונים מלאים קדרות. עכשיו אני

תופסת כמה קשה היתה המלחמה. גבריאלי חזר מפריז ואני לא היכרתי

אותו וכנראה התייאש וחזר. ובינתיים צריך לחשוב על שיבה הביתה, לחסל

את החשבונות, לשוב אל העולם, צריך לפנות את המיטה, יש זקנים אחרים

שמאבדים את ההכרה כל הזמן, ולא רק זקנים. אני מטלפנת הביתה. אבל

הטלפון מנותק. מטלפנת לעורך-דין, אבל הוא יצא למילואים. מזמינה טכסי

ינוסעת הביתה, ובחוץ ערפל נורא וגשם ובוץ וקדרות. אני באה לבית

והדלת סגורה. השכנה גב' גולדברג, האשכנזיה המרשעת, יוצאת לראות מי שם, וכמעט מתעלפת כשהיא רואה אותי.

אני נכנסת לדירתה ושומעת את הסיפור שלה. היא שמצאה אותי חסרת הכרה וקראה ל"מגן דוד אדום". היא שכתבה לגבריאל על מחלתי, איך מצאה את הכתובת, חיטטה בניירות. היא הצילה אותי. ואמנם הוא בא והתגורר בבית עד למלחמה. וביום הראשון — נעלם ולא שב עוד. לאחר כמה זמן הופיע אדם מבוגר בעל זקן, שוב הזקן הזה שרודף אחרי, בא לחפש את גבריאל, רצה להיכנס הביתה, לפרוץ את הדלת, אבל היא אמרה שתקרא למשטרה. היא עמדה על המשמר.

צריך היה לקרוא למסגר לפרוץ את הדלת, כי מפתח לא היה לא לי ולא לגברת גולדברג, הכל לקח גבריאל. הבית מוזנח, מלא קורי עכביש, במטבח כלים מלוכלכים עם שיירי מזון שהפך לעובש נורא. הרבה קופסאות שימורים, והרבה כלים. הוציא את כל הסרוויסים מהארונות כדי שלא יצטרך לשטוף כל יום את הכלים. מקקים רצים בחירות גמורה בבית ואפילו עכברון שנולד שם מתוך האשפה מסתכל בי בחוצפה מאחת הפינות שלו, לא בורח אפילו.

סימניו של הנכד בכל מקום. מפוזר גדול כבר היה בקטנותו, אבל עכשיו שילח כל רסן. חולצות שלו תלויות ליד השמלות שלי, לבנים מלוכלכים על הכסאות, גרביים בחדר האמבטיה. עיתונים ושבועונים צרפתיים מלפני המלחמה. מזוודה שלו פתוחה על אחת המיטות. הכל מונח כאילו יצא רק לשעה קלה.

גברת גולדברג הביאה לי משהו לאכול, גפילטה-פיש שבישלה לערב שבת. ואני לא זכרתי שערב שבת כבר. שנה תמימה הייתי מחוץ לזמן. היא מסתכלת חרש במהומה שבבית, מתה מסקרנות, רוצה היתה להישאר קצת, אבל אני מסלקת אותה בעדינות. הערב יורד במהירות. ואני עדיין מחפשת איזו פיסת נייר כדי להבין משהו. כמה נורות היו שרופות והייתי צריכה להדליק לי נר כדי למצוא את דרכי בין החדרים.

ופתאום שוב הבדידות הנוראה הזאת של השנים האחרונות. עכשיו אני מבינה למה איברתי את ההכרה. בא לי חשק לאבד אותה שוב. אסור היה לעזוב את ירושלים, אפילו לא נשאר איש במשפחה. אסור היה לנתק קשרים. עוון וחטא. אני מנסה לטעום מהקציצות ומקבלת בחילה מהמתי-קות. רוצה להקיא. מתי סוף סוף ילמדו לבשל האשכנזים? יושבת במטבח בין הצלחות המלוכלכות, בין שיירי המזון של הנכד ואוכלת את הקציצות, מכריחה את עצמי, שלא תתקוף אותי חולשה, אוכלת ודמעות נושרות על המזלג. ובחוץ — סופה, חורבן.

אם כן, הוא היה פה. איך הוא נראה? יא, ריבון עולם. לאן נעלם? אולי הוא מת, אולי גם הוא שוכב חסר הכרה. ואיך מוצאים את בעל

הזקן? צריך להתחיל עכשיו לברוק כל דבר בבית, כל סימן, אולי יימצאו עקבות. אני מניחה את הצלחת המלוכלכת בכיור, לא יכולה אפילו לשטוף. ליכלך כך את הבית, למד מהצרפתים את הליכלוך. לוקחת את הנר ושוב סובבת בבית החצי מואר, חצי חשור, בודקת בארונות ובמיטות, על כולן הוא שכב, מחפשת מתחת לסדינים.

לבסוף אני מתעייפת, לובשת כותונת לילה ועולה על מיטתי שגם בה הוא שכב. הסדינים משומשים, אבל אין לי כוח להחליף אותם.

הלילה הראשון בבית לאחר שנה. מי היה מאמין שכך יקרה לי. מוטב היה למות. הגשם מצליף על החלונות. חורף קשה. הדלתות חורקות בבית, ואיזו רוח נכנסת ממקור לא ידוע. אני שוכבת בעיגים פקוחות. מעולם לא פחדתי מהבדידות, אני ידועה בציבור כגיבורה, אבל אף פעם לא שכבתי באי סדרים כאלו. ואז אני שומעת רחש בתריס הסמוך, כאילו מישוהו נכנס דרך החלון. חשבתי רק רוח, אבל אני שומעת צעדים קלים. הוא שב, אני חושבת לעצמי. ובאמת דלת חדרי נפתחת וילד נראה בפתח, מסתכל פנימה. מה זה, כאילו גבריאל נהפך חזרה לילד, ושוב הוא מסתובב בבית כמו לפני עשרים שנה, כשהיה מסתבך בחלום רע והיה מתחיל להסתובב בבית, משתדל להעיר אותי.

אוי לי, הנה שוב אני מאבדת את ההכרה. שלום לך זקנה. הפעם כבר לא תתעוררי. אבל הילד היה ממשי, עומד בפתח החדר, מואר באור הנר שבמסדרון, לא הזיה, אחר סגר את הדלת והלך משם, פותח עוד דלתות וסוגר אותן, פותח וסוגר, ולבסוף הדלת הראשית נפתחת.

אני קמה במהירות, וכמו שאני בכותונת לילה, בלי חלוק, יוצאת למסדרון, רואה איש מבוגר, זר גמור, עטוף במעיל פרווה גדול, זקנו בהיר, הנה, בעל הזקן הזה שוב ירד מן השמים, ולידו הנער שפתח את דלת חדרי, אני מרגישה שהוא ערבי, אני ממש יכולה להריח אותם, ריח חצילים, שום ירוק וקש טרי, זה אותו הריח בדיוק שעורר אותי.